

Biblioteka
AVANTURA REČI

Urednik
Borislav Pantić

Naslov originala
Sofi Oksanen
“Puhdistus”

Copyright © Sofi Oksanen 2008
Published by agreement with Salomonsson Agency

Copyright © 2010 za srpsko izdanje Čarobna knjiga

ISBN 978-86-7702-218-1

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reprodukovati, umnožavati, preštampani niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2012.

Sofi Oksanen

PROČIŠĆENJE

Prevela s francuskog
Melita Logo-Milutinović



**Čarobna
knjiga**

*zidovi imaju uši,
a uši imaju lepe naušnice*

Paul-Erik Rumo

Prvi deo

Sve je odgovor, samo kad bismo znali pitanje

Paul-Erik Rumo

maj 1949.

Za slobodnu Estoniju!

Moram da pokušam da napišem nekoliko reči, kako ne bih izgubio razum, kako bi mi duh ostao uravnotežen. Svesku krijem ovde, ispod poda svog sobička. Da je niko ne pronađe, čak i ako mene pronađu. Nije ovo život. Ljudskom biću potrebni su drugi, potrebni su mu sagovornici. Teram samog sebe da radim gomilu sklekova, da vežbam mišiće, ali ja više nisam čovek, ja sam mrtvac. Muškarac obavlja poslove na svom imanju, ali na mom imanju to radi žena, što je za muškarca sramota.

Lida sve vreme pokušava da mi se približi. Što me ne ostavi na miru? Smrdi na luk. Što već više Englezi ne dolaze? Ili Amerikanci? Sve visi o koncu, ništa nije sigurno. Gde su moja kći Linda i Ingel? Dosada je više nego nepodnošljiva.

Hans, sin Erika Peka, estonskog seljaka

1992, ZAPADNA ESTONIJA

Uvek muva pbedi

Alida Tru zurila je u muvu i muva je zurila u nju. Imala je buljave oči, od kojih se Alidi prevrtao stomak. Zunzara. Izrazito debela, bučna, samo je tražila gde da snese jaja. Vrebala je priliku da uđe u kuhinju, trljala krila i nožice na sobnoj zavesi, kao da se sprema da sedne za sto. Tražila je meso, meso, ništa drugo. Pekmezi i ostala zimnica nisu imali čega da se plaše, ali meso... Kuhinjska vrata bila su zatvorena. Muva je čekala. Čekala je da se Alida umori od ganjanja po sobi, pa da izađe, da otvori kuhinjska vrata. Mlatilica za muve zviznula je po sobnoj zavesi. Zavesa se zatalasala gužvajući čipkane cvetove, i načas otkrila kadifice iza prozora, ali muva je šmugnula i krenula da se mota po staklu, visoko iznad Alidine glave. Samo mirno! Sad je Alida morala biti mirna, da joj ruka ne bi zadrhtala.

Tog jutra muva je probudila Alidu, šetkala se po njenim borama kao po drumu, čačkajući je bezobrazno. Alida je strgnula pokrivač i brzo zatvorila kuhinjska vrata pre nego što je muva uspela da se provuče. Kako je glupa. Glupa i zla.

Alidina ruka zgrabila je dršku mlatilice, uglačanu od upotrebe, i ponovo zamahnula. Ispucala koža mlatilice udarila je u staklo, staklo

se zatreslo, alke su zazvečale, pamučni kanap koji je služio kao garnišna rastegao se iza maske za garnišnu, ali podrugljiva muva opet se izvukla. Iako je Alida dobrih sat vremena pokušavala da joj smrsi konce, muva je iz svake runde izlazila kao pobednik, i sada je letuckala pod samom tavanicom, zujeći bestidno. Odvratna zunzara, odrasla na đubrištu. Na kraju će je Alida ipak uhvatiti. Malo će se odmoriti, ubiće muvu, a onda će se okrenuti slušanju radija i spremanju zimnice. Čekaju je maline, i paradajz, zreo i sočan paradajz. Ove godine baš je dobro rodilo.

Alida je poravnala zavese. Kiša je dvorište oblivala sivilom, mokre grane breza drhtale su, lišće se spljeskalo od kiše, trava se njihala, s njenih vrhova cedile su se kapljice. A ispod breze stajalo je nešto. Neki zavežljaj. Alida se sklonila iza zavese. Bacila je pogled napolje, navukla čipkanu zavesu kako je niko ne bi video iz dvorišta, i zadržala dah. Njene oči prošišale su zgnječene muve na staklu i usredsredile se na travnjak ispod breze rascepljene gromom.

Zavežljaj se nije micao, i ni po čemu nije delovao neobično, osim po veličini. Prethodnog leta, kad je pošla kod Alide, komšinica Aino ugledala je na istoj toj brezi nekakvu svetleću pojavu, pa se nije usudila da produži, već se vratila kući, pozvala Alidu telefonom i upitala je da li je kod nje sve u redu, da nema slučajno NLO u dvorištu. Alida nije primetila ništa neobično, ali Aino je bila ubeđena da pred Alidinom kućom ima NLO-a, baš kao kod Melisa. Melis odonda priča samo o NLO-ima. Zavežljaj je, ipak, izgledao kao da je s ovoga sveta, potamneo od kiše stapao se s tlom, i bio je čovečje veličine. Možda je neka od seoskih pijandura zaspala u dvorištu. Ali zar Alida ne bi čula da je neko larmao pod njenim prozorom? Imala je oštar sluh. Mogla je da oseti miris lošeg vina čak i kroz zidove. Tih dana, grupa pijanaca iz susedstva prošla je pored njene kuće na traktoru natovarenom ukradenim benzinom, i ta buka nije mogla proći neopaženo. Prešli su jarak nekoliko puta i skoro izvalili Alidinu

ogradu. U celom kraju ostali su još samo NLO-i, starci i banda neotesanih bitangi. Nije se jednom desilo da komšinica Aino bane kod Alide usred noći, kad momci postanu nasilni. Aino je znala da se Alida ne plaši momaka i da će im se suprotstaviti ako bude potrebno.

Alida je spustila na sto mlatilicu koju je njen otac napravio, prišla kuhinjskim vratima i uhvatila kvaku, ali onda se setila muve. Ona se nije mrdala. Čekala je da Alida otvori vrata. Alida se vratila do prozora. Zavežljaj je još ležao u dvorištu, u istom položaju. Izgledao je kao ljudsko biće, s plavom kosom rasutom po travi. Da li je uopšte živ? Alidine grudi su se napele, srce joj se uzlupalo. Da li da izađe u dvorište? Ili bi to bilo budalasto, neoprezno? Možda je zavežljaj zamka koju su postavili lopovi? Ne, nemoguće. Niko je nije domamio do prozora, niko nije pokušao na ulazna vrata. Da nije bilo muve, ne bi ni primetila zavežljaj dok ne bi izašla napolje. A opet... Muva se nije mrdala. Alida se ušunjala u kuhinju i hitro zatvorila vrata za sobom. Načuljila je uši. Bučno zujanje frižidera ublažavalo je tišinu koja se iz štale kroz ostavu uvlačila u kuhinju. Brujanje se nije čulo, možda je muva ostala u sobi. Alida je založila vatru u peći, napunila lonče vodom i uključila radio. Na radiju se govorilo o predsedničkim izborima, a uskoro će uslediti ono najvažnije: vremenska prognoza. Alida je htela da preuzme vlast nad svojim danom, ali zavežljaj joj je, kroz kuhinjski prozor, uporno ulazio u vidno polje. Izgledao je isto kao iz sobe, imao je ljudski oblik, i nije se činilo da će ikud otići. Alida je isključila radio i vratila se prozoru. Sve je bilo mirno, mirno kao što samo može biti jednog dana s kraja leta u opustelom estonskom selu, komšijski petao je kukurikao, i ništa više. Te godine mir je bio čudesan, kao pre oluje i u isti mah posle nje. Kao Alidino odstoјalo seno, zakačeno na prozor. Bilo je vlažno i nemo, spokojno.

Alida je zagrebala po svom zlatnom zubu, nešto joj se tu zaglavilo. Začepkala je noktom po prorezima između zuba, osluškujući, ali začula je samo struganje nokta o kost, i najednom ju je podišla jeza.

Prestala je da čačka zube i usredsredila se na zavežljaj. Zasmetale su joj mrlje na staklu. Obrisala ih je pamučnom krpom, bacila krpu u vunglu za sudove, skinula jaknu s čiviluka i obukla je, setila se tašne na stolu i zgrabila je, pogledala oko sebe tražeći skrovito mesto, i strpala tašnu u vitrinu. Na vitrini je stajala bočica finskog dezodoransa. I nju je sklonila na isto mesto i vratila poklopac na posudu za šećer, kako bi sakrila sapun „empirijal leder” koji je stajao u njoj. Onda je polako okrenula ključ u bravi unutrašnjih vrata i gurnula ih. Zastala je u pred-soblju, uhvatila smrekovu dršku za vile, umesto štapa, ali ju je pustila kako bi ipak uzela štap za šetnju, industrijske proizvodnje, pa je i od njega odustala, i među alatkama iz hodnika izabrala kosu. Još je načas prislonila kosu uza zid, popravila frizuru, učvrstila ukosnicu, precizno podelila pramenove na čelu i zadenula ih iza ušiju, ponovo uzela kosu, sklonila gredu sa ulaznih vrata, otključala ih, i izašla u dvorište.

Zavežljaj je ležao na istom mestu, ispod breza. Alida mu je prišla ne ispuštajući ga iz vida, u stanju pripravnosti. Zavežljaj je predstavljao devojkicu. Blatnjavu, odrpanu i prljavu, ali ipak devojkicu. Nepoznata devojkicu. Ljudsko biće od krvi i mesa, a ne nekakvo znamenje s neba. Na devojčinim polomljenim noktima videli su se ostaci crvenog laka. Obraze joj je ištraftala maskara, a na kovrdže, napola ispravljene, s grudvicama laka, zalepilo se nekoliko listova žalosne vrbe. Pri korenu, nevešto izblajhana kosa izrastala je masna i tamna. Ispod prljavštine, međutim, prozirna koža svetlog obraza podsećala je na prezrelo voće, sa isušene donje usne visile su iskidane kožice, a naduvena usna između njih, crvena kao paradajz, izgledala je neprirodno sjajno i krvavo, tako da je prljavština delovala poput skrame koju treba obrisati kao staklasti sloj sa smrznute jabuke. Ljubičasta senka nakupila se u naborima kapaka, a crne providne čarape bile su izbušene. Nisu se rastegle na kolenima, oči su im bile zbijene, izrada dobra. Zapadnjačke, očigledno. Caklile su se, i pored blata. Jedna

cipela spala je na zemlju. U stvari pantofla, sa sivom flanelskom postavom ućeбанom i pocepanom kod pete. Na njenom obodu bio je pričvršćen jezičak za zakopčavanje: skaj opšiven u cikcak, s nekoliko niklovanih kopči. Alida je imala slične. Dok su još bile nove, jezičak je bio gladak, svetlobraon boje, a postava meka, ružičasta poput trбуha praseta sisančeta. Ova pantofla bila je sovjetske izrade. Haljina? Zapadnjačka. Tkanina previše dobra da bi bila domaća. I takvi kaiševi mogu se naći samo na Zapadu. Kad je Talvi poslednji put došla iz Finske, imala je takav kaiš, rastegljiv. Rekla je da je to u modi, i da se odlično razume u modu. Aino je dobila sličan kaiš, u crkvi, u paketu humanitarne pomoći, mada takve ne nosi, ali kad je džabe... Finci mogu sebi da priušte da bacaju novu odeću kad se skupljaju dobrovoljni prilozi. U paketu su još bile vetrovka i majice kratkih rukava, trebalo bi uskoro otići po druge. Istinu govoreći, devoјčina haljina bila je previše lepa da bi poticala iz paketa humanitarne pomoći. I devoјka nije bila iz kraja.

Pored glave joj je ležala baterijska lampa. I blatnjava razglednica.

Devoјčina usta bila su poluotvorena; nagnuvši se, Alida je ugledala njene zube. Bili su previše beli. Posred belih zuba video se dug niz sivih plombi.

Oči su joj pod kopcima podrhtavale, kao da ima tikove.

Alida je potapkala devoјku drškom kose, ali nije time izazvala nikakav pokret. Kaptci se nisu pomerili ni kad joj se obratila, ni kad ju je uštinula. Alida je zahvatila kišnice u lavor za noge i poprskala devoјku po glavi. Devoјka se skupila kao fetus i podigla ruke kako bi zaklonila lice. Usta su joj se otvorila kao da će vrisnuti, ali iz njih je izašao samo šapat:

– Ne. Ne vode. Dosta.

Kako je to prošaptala, tako se razrogačila i naglo uspravila u sedeći položaj. Alida je oprezno ustuknula. Devoјka je ostala otvorenih usta. Iz njih nije izlazio nikakav glas. Netremice je gledala u Alidinom

pravcu, ali njen preplašen pogled nije se zadržavao na Alidi. Nije se zadržavao ni na čemu. Alida joj je govorila kako nema čega da se plaši, umirujućim glasom kakvim bi se obraćala preplašenoj domaćoj životinji. Devojčin pogled nije odavao ni najmanje razumevanje, ali širom otvorena usta delovala su nekako poznato. Nije toliko bila stvar u samoj devojci koliko u njenom ponašanju, u voštanožutoj koži koja je prekrivala drhtave osećaje zaustavljene ispod površine, u telu koje se držalo na oprezu, mada je pogled bio prazan. Devojci je očigledno bio potreban lekar. Alida nije htela sama da leči neznanku tako sumnjivog izgleda, pa je pošla iz istih stopa da zovne doktora.

– Ne!

Glas je bio prilično čvrst, iako je pogled ostao smeten. Nakon oštrog uzvika usledila je stanka, a onda, iznenada, gomila reči nabacanih jedna na drugu, nešto u smislu – nije ona ništa učinila, ne treba nikog zvati. Reči su se sudarale, njihovi počeci i krajevi su se mešali, naglasak je bio ruski.

Devojka je bila Ruskinja, Ruskinja koja govori estonski.

Alida je uzmakla još korak.

Alida treba opet da uzme psa. Ili čak dva.

Sveže naoštreno sečivo kose snažno je blistalo, uprkos sivoj svetlosti oslabljenoj kišom.

Alidina gornja usna orosila se znojem.

Devojčin pogled počeo je da se spušta, najpre na zemlju, na jedan list bokvice, na drugi, polako, pa malo dalje, na kamen sa oboda cvećnjaka, pumpu za vodu, lavor ispod pumpe. Pogled se vratio na njen stomak, prešao preko šaka, zastao na njima, skliznuo na donji kraj Alidine kose, ali nije se popeo više, nego je ponovo skrenuo na devojčine dlanove, ogrebotine na nadlanicama, nejednake nokte. Devojka je pregledala svoje udove, možda ih je prebrojavala, ruka, zglavak, šaka, svi prsti na svom mestu, isto ispitivanje druge ruke, pa

nožni prsti stopala bez pantofle, pa samo stopalo, gležanj, potkolenica, koleno, butina. Pogled se nije popeo do kuka, već je najednom prešao na drugo stopalo, u pantofli. Devojka je ispružila ruku ka njoj, polako je uhvatila, a onda gurnula stopalo. Ispod pantofle je pljusnulo blato. Devojka je privukla stopalo u pantofli i lagano opipala gležanj, ne kao da misli da ga je uganula, nego kao da je zaboravila kakvog je oblika gležanj, ili je slepa pa opipava nekog neznanca. Naposljetku je uspela da ustane, ali ne gledajući pravo u Alidu; kad je stala na noge, dotakla se po kosi i nabacila pramenove na lice, iako su bili mokri i naizgled ulepljeni, navukla je kosu ispred sebe kao odrpanu zavesu napuštene kuće koja, međutim, nema šta da sakrije.

Alida je stegla dršku kose. Možda je devojka luda. Možda je odnekud pobešla. Ko zna? Možda je samo uzdrmana, možda joj se desilo nešto što bi objasnilo njeno stanje. Osim ako se ne radi naprosto o zamci koju je postavila neka ruska lopovska banda.

Devojka se odvukla do klupe ispod breza u dvorištu, i sela. Grane su se njihale na vetru i češale o njenu glavu, ali nije ih izbegavala, mada se trzala kad ju je lišće udaralo po licu.

– Odmakni se od tih grana.

Devojčinim obrazima preletelo je čuđenje. Čuđenje pomešano s još nekim elementom – delovala je kao da se nečega priseća. Toga da se udarci po licu mogu izbeći? Alida je začkiljila u nju. Ludača.

Devojka se odmakla od grana. Prstima je zgrabila ivicu klupe kao da se drži da se ne bi srušila. Kraj njene ruke stajalo je tocilo. Valjda devojka nije od onih koje lako padaju u vatru i gađaju se kamenicama i kamenim tocilima. Možda je ne treba nervirati. Bolje je voditi računa.

– Ovaj... odakle si došla ovamo?

Devojka je nekoliko puta otvorila usta pre nego što su iz njih izašle reči, nesigurne rečenice o Talinu i kolima. Reči su se sudarale, kao pre, savijale na pogrešnim mestima, spajale u nevreme, i poči-

njale čudnovato da golicaju Alidine uši. Nije uzrok ležao u samim devojčinim rečima, ni u njenom ruskom naglasku, nego u tome što je njen estonski bio nekako neobičan. Dok je devojka, prekrivena svežom prljavštinom, čvrsto stajala u sadašnjem vremenu, njene krute rečenice dolazile su iz sveta požutelih hartija i umoljčanih albuma punih fotografija. Alida je dohvatila ukosnicu s glave, gurnula je u uvo, provrtela, izvadila i vratila u kosu. Svrab nije prestao. Alida se opsetila: devojka nije bila iz kraja, možda ni iz zemlje. Ali koji bi došljak znao jezik ovakve zabiti? Seoski pastor na zamenu bio je Finac koji govori estonski. Naučio je jezik kad je došao na mesto pastora, i dobro je vladao njime, pisao je sve propovedi i govore na estonskom, pa niko više nije ni pomišljao da kuka zbog manjka estonskih pastora. Ali devojčin estonski imao je drugačiju boju, stariju, nagrizenu i požutelu. Imao je čak, začudo, zadah smrti.

Devojčine razvučene rečenice otkrile su da je došla iz Talina, uveče, kolima, s nekim, da se s tim nekim posvađala, taj neko ju je udario, pa je pobegla.

– Ko to *mi*? – upitala je konačno Alida.

Devojka je načas izvila usne, a onda promucala da je putovala s mužem.

Mužem? Znači, devojka ima supruga? Ili naprosto predstavlja zamku koju su postavili lopovi? Za jedan mamac, ponaša se čudnovato nesuislo. Sem ako to ne radi namerno, da bi pobudila saosećanje? Pošto se niko ne bi usudio da otera klinku u takvom stanju? Da li lopovi merkaju Alidine stvari ili njenu šumu? Sva drvena građa odlazila je na Zapad, a procesu povraćaja Alidine zemlje nije se video kraj, premda nije trebalo da oko toga bude ikakvih problema. Stari seljanin Mihkel našao se na sudu zato što je pucao na ljude koji su krenuli da obaraju njegovo drveće. Mihkel nije platio previsoku kaznu, sud je shvatio poruku. Dok je proces povraćaja njegove zemlje bio u toku, finska šumska mehanizacija došla je da seče njegovo drveće. Policija

se nije mešala – uostalom, kako je mogla braniti posed pojedinca, pogotovo noću, dok taj pojedinac još nije zvanično ni postao njegov vlasnik? Lopovi samo što su načeli šumu, i Mihkel je naposljetku pripucao na nekolicinu. U toj zemlji i u to vreme sve je bilo moguće, ali u Mihkelovoj šumi nisu se više bez dozvole mogla obarati stabla.

Seoski psi su zalajali, devojka se trgla, pokušala da kroz rešetke ograde ugleda drum, ali šumu nije ošacovala.

– Ko to *mi?* – ponovila je Alida.

Dok joj je pogled vrludao između Alide i rešetaka, devojka je oblizala usne i počela da zavrće rukave, nespretno ali ipak nekako gipko, s obzirom na njeno stanje i njen govor. Ispod rukava ukazale su se ruke, koje je ispružila ka Alidi kao da želi da dokaže ono što je izrekla, osvrćući se u isti mah ka ogradi.

Alidu su podišli žmarci. Devojka je stvarno pokušavala da izazove sažaljenje, možda je htela da uđe u kuću i vidi ima li šta da se ukrade. Podlivi su, ipak, bili pravi. Međutim, Alida je rekla:

– Deluju staro. Mislim, tvoje modrice.

Zbog tih svežih krvavih tragova, Alidina gornja usna ponovo se orosila znojem. Modrice se kriju, o njima se čuti. Tako se uvek radilo. Možda je devojka primetila da je Alidi neprijatno, pošto je cimajući navukla tkaninu da sakrije uboje, kao da se najednom postidela što se razgolitila, i žestokim glasom, glave okrenute ka ogradi, rekla kako je mrak i ne zna gde je, sve vreme je samo trčala. Na kraju tih isprekidanih rečenica, izjavila je kako će odmah krenuti. Neće više smetati Alidi.

– Čekaj. Doneću ti valerijane i vode – rekla je Alida i pošla u kuću, osvrnuvši se na pragu da pogleda devojku, koja je i dalje nepomično sedela zgrčena na klupi. Devojku je stvarno bilo strah. Smrad njenog straha punio je Alidi nos. Alida je najednom shvatila da diše na usta. Ako devojka i jeste mamac, plaši se onoga ko ju je poslao. Možda ima razloga, možda i sama Alida treba da se plaši, možda

drhtanje devojčinih ruku treba da shvati kao potajno upozorenje da zaključa vrata i ostane u kući, da devojku ostavi napolju, nek idu kud hoće, samo nek odu i ostave je na miru, nju, staricu. Samo nek ne šire unaokolo poznati odurni vonj straha. Možda je na delu čitava banda, spremna da opustoši celu kuću? Možda bi trebalo da se raspita telefonom? Ili je pak devojka planski došla baš na njeno imanjanje? Da nije neko čuo da njena Talvi stiže iz Finske? Ali sad više nije imalo oko čega da se pravi frtutma.

U kuhinji, Alida je nalila vode u kriglu i dodala nekoliko kapi „palderjana”. Kroz prozor je mogla da vidi devojku, koja se uopšte nije micala. Pored valerijane, Alida je uzela kašičicu svog leka za srce, iako nije bilo vreme ručku, vratila se u dvorište i pružila kriglu. Devojk ju je zgrabila, pažljivo onjušila, spustila na zemlju, prevrnula, i pogledom ispratila vodu koja je oticala. Alida je izgubila strpljenje.
– Ne valja ti voda?

Naprotiv, rekla je devojka, ali htela je da zna šta je Alida u nju sipala.

– Samo valerijanu.

Devojk je ćutala.

– Što bih te lagala?

Devojk je bacila pogled na Alidu. Izraz joj je bio pomalo pretvoran. Alida se iznervirala, ali je ipak otišla u kuhinju po kriglu s vodom i bočicu „palderjana” za devojku, koja je, pošto je omirisala vodu, priznala da je posredi samo voda, a onda, izgleda, prepoznala i bočicu „palderjana”, pa je sipnula iz nje nekoliko kapi u vodu. Alida je gubila strpljenje. Zavitlava li nju ta devojk? Možda je naprosto luda. Pobešla iz azila. Alida se setila kako je neka žena pobešla iz Koluvera u večernjoj haljini iz paketa humanitarne pomoći, i krenula bosa da se tetura kroz selo pljujući sve koje je sretala.

– Je l’ ti sad voda dobra?

Tečnost je curila devojci niz bradu.

– Malopre sam pokušala da te osvestim, ali samo si vikala „ne vode”.

Devojka se toga očigledno nije sećala, ali njen uzvik i dalje je odzvanjao u Alidinoj glavi, odbijao se o zidove lobanje, tamo-amo, i podsećao na nešto mnogo starije. Tako uznemirujući glas izvija se iz ljudskog bića kad mu zaronite glavu u vodu, prilično odlučno. Devojin glas imao je taj poznati ton. U njemu se moglo čuti pljuskanje vode, beskrajno i beznadežno. Alidu je bolela ruka. Bol je poticao od želje da ošamari devojkju. Učuti. Nestani. Odlazi. Ili se možda Alida varala. Možda se devojka naprosto zamalo udavila na kupanju, možda se zato plašila vode. Možda se Alidin um poigravao Alidom, povezivao stvari tamo gde se nije imalo šta povezati. Možda joj je devojin govor, požuteo i nagrizen vremenom, raspalio maštu.

– Gladna si? Jesi gladna?

Činilo se da devojka ne razume pitanje, ili je pak niko nikad nije pitao tako nešto.

– Čekaj tu – naredila je Alida i vratila se u kuću, zatvorivši vrata za sobom. Ubrzo se ponovo pojavila, s crnim hlebom i tanjirom s puterom. Za puter se dvoumila, ali je na kraju donela tanjir. Ipak nije bila tolika nestašica putera da se nije mogla jedna kašičica žrtvovati za devojkju. Stvarno, treba biti dobar mamac pa tako lako ostaviti utisak na svog najravnodušnijeg bližnjeg. Bol u Alidinoj ruci popeo se do ramena. Stegla je tanjir s puterom malo prejako, kako bi savladala želju da opali šamar.

Blatnjava razglednica nije više ležala u travi. Devojka ju je bez sumnje strpala u džep.

Prva kriška hleba nestala je u devojinim ustima. Tek je kod treće našla vremena da hleb namaže puterom, a i to je učinila užurbano, nabacivši gomilicu nasred kriške, koju je potom presavila napola; zgnječila je dva dela kako bi se puter rasporedio po sredini, i zagrizla. Vrana je graktala iznad ulaznih vrata, u selu su lajali psi, ali devojka se

toliko usredsredila na hleb da više nije podrhtavala zbog tih zvukova, kao pre. Alida je primetila da njene kaljače sijaju kao uglancane čizme. Vlaga s trave pela joj se uz noge.

– I šta sad? Taj tvoj muž. Juri te? – upitala je Alida gledajući devojkju kako jede. Njena glad bila je istinska. Ali onaj strah... Da li se plašila samo muža?

– Da, juri me. Muž.

– A da ti zovnem majku da te pokupi? Ako ne zna gde si.

Devojka je odmahнула glavom.

– Dobro, onda prijatelje. Ili nekoga od rodbine.

Devojka je ponovo odmahнула glavom, žustrije.

– Onda nekoga ko neće tvom mužu reći gde si.

Opet odmahivanje glavom. Prljava kosa razletela se oko lica. Devojka ju je ponovo nabacila napred, delovala je više iznureno nego ludo, iako je neprestano podrhtavala. U njenim očima nije bilo ludačkog sjaja, mada je sve vreme gledala nekud uvis ili ukoso.

– Ja ne mogu nikud da te odvedem. Ovde nema benzina, čak i da ima kola. Možda neki autobus vozi iz sela jednom dnevno, ali ne mogu da se zakunem.

Devojka je izjavila kako će odmah krenuti.

– A kuda? Kod muža?

– Ma kakvi!

– Kuda, onda?

Devojka je pantoflom gurkala kamen iz cvećnjaka ispred klupe, brada joj je gotovo dodirivala grudi.

– Zara.

Alida se iznenadila. Bilo je to pravo-pravcato predstavljanje.

– Alida Tru.

Devojka je prestala da tapka kamen. Njene ruke su, posle jela, ponovo zgrabile ivicu klupe; onda su je pustile. Glava se malo podigla.

– Milo mi je.